

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 10-Yanvar 2022

Ma'qullandi: 15- Yanvar 2022

Chop etildi: 20- Yanvar 2022

KALIT SO'ZLAR

Shahar, ko'chalar, bog'lar, parklar, badiy estetik yechim, landshaft arxitekturasi, ko'kalamzorlashtirish, obodonlashtirish, daraxt va butalar, manzarali o'simliklar, ekologiya, atrof-muhit.

Shahar ko'chalarini va hududlarini obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish: Shahar hududlarini obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish uchun rekreatsion foydalanish turlarini kengaytirish... Zamonaviy bog'larda ko'kalamzorlashtirish va ko'kalamzorlashtirishda moslashuvchan rejalashtirish echimlarini yaratish tendentsiyasi mavjud bo'lib, tashrif buyuruvchilarga dam olish tadbirlarining turli turlari va shakllarini ularni yangilash imkoniyati bilan tanlash imkoniyatini beradi.

Parij ko'chalaridagi La Villette 1987-1994 yillarda yaratilgan. shaharning

SHAHAR MUHITNI KO'KALAMZORLASHTIRISH VA OBODONLASHTIRISHDA DUNYO TAJRIBASI

Mirzaolimov Azizbek Abduxokim o'g'li¹

¹ Farg'ona Politexnika Instituti, bin va inshootlar arxitekturasi mutaxassisligi, ikkinchi kurs magistranti
azizbekmirzaolimov10@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5884627>

ANNOTATSIYA

Daraxtlar, ular havodagi zararli karbanat angidridni yutib, o'rniga kislarod ishlab chiqaradi va bizning nafas olishimizga yordam beradi. Ular issiqda salqin beradi, atrof muhitni shovqindan himoya qiladi va atrof muhitga o'zgacha zavq ulashadi. Shahar muhitini ko'kalamzorlashtirish va obodonlashtirishda, katta shaharlar aholisining dam olishi uchun shahar atrolda tabiiy landshaft va nabodot olami yaratilmoqda.

shimoli-sharqiy qismida amerikalik arxitektor B. Chumining landshaft dizayni bo'yicha. Bog' Fan va texnologiya markazi yonida joylashgan 35 gektar maydonni egallaydi. Bu ko'cha bepul landshaft sxemasiga ega va tashrif buyuruvchilarga hudud bo'ylab harakatlanish va dam olish turlarini tanlash erkinligini ta'minlaydi. Yo'l va yo'l tarmog'ining landshaft rejasi ham rekreatsion yuklarni taqsimlashda muhim rol o'ynaydi. Ratsional tarzda ishlab chiqilgan piyodalar yo'llari tarmog'i rekreatsion oqimlarni qayta taqsimlash va parkni obodonlashtirish yukini kamaytirish imkonini beradi. Bu landshaft dizayni,

obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirishning o'n bitta tematik bog'larini (ko'zgu bog'i, shamollar bog'i, tumanlar bog'i, bambuk bog'i, muvozanat bog'i, bolalar o'yin-kulgi bog'i, suv bog'i, ajdaho bog'i va boshqalar). Ko'cha hududidagi fazoviy mos yozuvlar nuqtalari yorqin qizil rangga bo'yalgan va 120 metrli pog'onali oddiy landshaft-rejalashtirish panjarasining "tugunlari" ga joylashtirilgan kub-pavilyonlardir. Ular turli funktsional maqsadlarga ega (musiqiy kiosk, restoran, rasadxona va boshqalar) va kunduzi va kechqurun ishlaydi. Ko'chadagi faol tashrif buyuradigan ob'ektlar - sharsimon proyeksiya zali, 19-asrning saqlanib qolgan pavilyonidagi ko'rgazma zallari, teatr, suv osti kemasi va boshqa obodonlashtirish ob'ektlari.

"Bitsevskiy o'rmoni" tabiiy-tarixiy bog'ining hududi, 7-kvartal.3 "Izmailovo" tabiiy-tarixiy bog'ida yo'l va yo'l tarmog'ining elementlari bilan yog'och taxta o'rnatish. 4 "Bitsevskiy Les" tabiiy-tarixiy bog'ining hududi, 16-kvartal (hududni faol dam olish uchun yurish marshruti bilan tartibga solish). 5 "Kuzminki-Lyublino" tabiiy-tarixiy bog'ining hududi (hududni faol dam olish uchun yurish marshruti bilan tartibga solish). 6 "Tushinskiy" tabiiy-tarixiy bog'i hududi, 9-kvartal.7 22-sonli qo'riqlanadigan tabiiy majmua "Mitinskiy o'rmon parki" va "Kurkinodagi Sxodnya daryosi vodiysi" landshaft qo'riqxonasi. 8 Landshaft qo'riqxonasi "Tyoply Stan", 16-kvartal, egalik 2.9 Yauzskiy o'rmon bog'i, 54-kvartal (Losiny Ostrov milliy bog'i).1 0 Hovuzga ulashgan "Lianozovskiy" rejalashtirilgan landshaft qo'riqxonasi hududi.1 "Kosinskiy" tabiiy va tarixiy bog'i (shimoliy, 3-kvartal).2 "Kosinskiy" tabiiy va tarixiy bog'i (janubiy, 3-kvartal).3

"Salomatlik bog'i" parkini yaratish. Ko'ngilochar istirohat bog'larini obodonlashtirish ... Italiyaning Sociometrica markazi tomonidan olib borilgan tadqiqotlarga ko'ra, odamlar hayotida tobora muhim rol o'ynaydigan ko'ngilochar komponent hisoblanadi. Tematik parklar juda mashhur. Bular dunyoning turli mamlakatlarida World Disney tomonidan yaratilgan parklar, turli ko'ngilochar bog'lar. Ular istirohat bog'lari an'alarini rivojlantiradilar 19-asr oxirida ko'pgina Yevropa poytaxtlarida mavjud bo'lgan: Kopengagendagi Tivoli bog'i, Venadagi Prater bog'i va boshqalar.

Disneylend Parijdagi o'yin parki qatnashish bo'yicha dunyoda yetakchi hisoblanadi. Unga har yili Luvr, Vatikan muzeylari, Prado va Drezden galereyasini jamlagandan ko'ra ko'proq odam tashrif buyuradi - yiliga 12 milliondan ortiq tashrif buyuruvchilar. Park Parijdan 35 km uzoqlikda 2000 gektar maydonda joylashgan bo'lib, bolalar multimlari, kovboy va zamonaviy Gollivud ilmlari asosidagi 40 ta yirik attraksionni o'z ichiga oladi. Restoranlar, kafelar, tez ovqatlanish shoxobchalari, 6 ta yirik mehmonxona, kottej shaharchasi va tashrif buyuruvchilarga xizmat ko'rsatish uchun boshqa ob'ektlar tarmog'i rivojlangan.

Shahar atroidagi hududiy bog'larni yaratish va obodonlashtirish ... Katta shaharlar aholisining dam olishi uchun shahar atroidagi tabiiy bog'lar yaratilmoqda. 1998 yilda ishlab chiqilgan Berlin shahri va uning atroidagi Brandenburg federal shtatini muvoiqashtirilgan rivojlantirish dasturiga muvoiq, 2 ming kvadrat metrdan ortiq bo'lgan 8 ta hududiy bog'lar zonasi yaratilmoqda. radiusi Berlindan 25-35 km. km, bu shahar atrofi hududining taxminan

40% ni tashkil qiladi. Mintaqaviy bog'lar kamarini shakllantirish kontsepsiyasi ko'plab shaharlar va ularning shahar atrofi hududlari uchun xos bo'lgan "yashil halqalar" tushunchasidan sezilarli darajada farq qiladi. Asosiy farq shundaki, mintaqaviy bog'lar nafaqat "yashil hududlar", balki landshaft dizayni, ko'kalamzorlashtirish va ko'kalamzorlashtirish uchun faol foydalaniladigan hududlardir. Tipik va noyob tabiiy va madaniy landshaft dizayni, o'simlik va hayvonot dunyosi funktsiyasi bilan bir qatorda, xalq urf-odatlar, ular aholini ekologik va madaniy tarbiyalash, dam olish va turizm uchun foydalaniladi.

Hududiy bog'larda bolalar va yoshlarni ekologik ta'lim va tarbiyalash ishlari olib borilmoqda, buning uchun tegishli baza (ekologik yo'llar, ekologik ta'lim markazlari va boshqalar) yaratilgan. Asosan faol dam olish va sport turlari o'stiriladi: velosport va suv sayohatlari, ochiq havoda sport o'yinlari. Turli bayramlar va bayramlar tashkil etiladi. Shu bilan birga, har bir hududning individual xususiyatlarini saqlab qolishga katta e'tibor beriladi. Tabiat bog'larini fazoviy obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish tashrif buyuruvchilar park bo'ylab harakatlanayotganda namoyon bo'ladigan turli xil fazoviy va dekorativ xususiyatlarga ega landshaft dizaynini ta'kidlashdir. 8 ta hududiy bog'larning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega. Barnim tabiat parki hududida muzlik davrida shakllangan ayniqsa qimmatli tabiiy ob'ektlar mavjud. "Kramer Forst" bog'i - bu o'tmish ruhi saqlanib qolgan qadimgi o'rta asr qishloqlari bilan o'ralgan katta o'rmon hududi. Doberitzer Xeyde bog'ining hududi 300 yil davomida harbiy poligon sifatida ishlatilgan va u erda hududlarning tabiiy

landshaft dizayni yaxshi saqlanib qolgan. "Potsdamer Havelseen" bog'ining hududi nafaqat landshaft dizayni bilan qiziq, balki u madaniy merosga, jumladan Potsdam va Babelsbergning mashhur me'moriy yodgorliklari va landshaft dizayniga boy. Teltow Park va Flutgrabenaue tipik qishloq xo'jaligini obodonlashtirishni o'z ichiga oladi. Muggel-Spre tabiat bog'ining o'zagi suv tizimi bo'lib, u Shpri daryosi, ko'llar va atroidagi o'rmonli tepaliklar va qumtepalar. Barnimer Feldmark Parki dalalar, soylar, jarliklar, hovuzlar va yakka qishloqlar bilan ajralib turadigan odatiy qishloq hududidir.

Bog'lar hududida qo'riqlanadigan tabiat zonalari, sayr va sokin dam olish, sayr qilish, sport va ommaviy tadbirlar o'tkaziladi. Himoya qilinadigan tabiat va sokin dam olish zonalari odatda faol dam olish joylaridan uzoqda joylashgan bo'lib, ulardan shovqindan himoya qiluvchi yashil maydonlar chiziqlari bilan ajratiladi. Mintaqaviy bog'lar hududida qishloq xo'jaligi va boshqa xo'jalik faoliyati saqlanib qolgan, ammo ular ortib borayotgan ekologik va estetik talablarga bog'liq. Yurish yo'llarini kuzatish nafaqat diqqatga sazovor joylarni tomosha qilish imkoniyatini beradi, balki tashrif buyuruvchilarning butun hudud bo'ylab tarqalishiga yordam beradi. Ob-havodan boshpana, kuzatuv maydonchalari, ma'lumotlar mavjud ko'rsatkichlar, hojatxonalar, chiqindi qutilari, gulxan va sayr qilish joylari. Mintaqaviy tabiiy bog'larni fazoviy tashkil etishning o'ziga xos xususiyati park landshaft dizayni, obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirishning atrofda hududlarga integratsiyalashuvidir. Parkning chegaralari xiralashgan ko'rinadi va qaysi landshaft dizayni parkning bir

qismi ekanligini va qaysi biri uni o'rab turganini aniqlash qiyin. Ularning landshaft dizaynida nafaqat parkni, balki uning atrodidagi hududlarni vizual idrok etish xususiyatlari ham hisobga olinadi.

Qayta ishlangan hududlarda bog'lar yaratish va obodonlashtirish... Shaharlarda yangi bog'lar yaratish uchun hududiy zaxiralar juda kam. Shuning uchun melioratsiya, ya'ni buzilgan hududlarni tiklash shaharlardagi bog'lar maydonini ko'paytirish usullaridan biridir. Zamonaviy qurilish uskunalari katta hajmdagi tuproqni ko'chirishga imkon beradi, sun'iy relyef, belgilangan xususiyatlarga ega suv havzalarini yaratish. Sobiq poligonlar, vayron qilingan sanoat va ombor binolari o'rnida landshaft dizayni bog'larini yaratish tendentsiyasi, ayniqsa, hududiy resurslarning etishmasligi eng kuchli seziladigan yirik shaharlarda keng tarqalmoqda. Parijdagi La Defense turarjoy maydonidagi park me'mor I.Sgard loyihasi bo'yicha buzilgan kichik korxonalar va omborlar o'rnida yaratilgan. Maydoni 25 gektar bo'lgan bog' hududi kenglik yo'nalishida cho'zilgan. Bog'ning markaziy qismida turli o'lcham, shakl va maqsadli sun'iy suv havzalari mavjud. Ularning shimolida uchta sun'iy tepaliklar quyilgan bo'lib, ularning etagida o'yin maydonchalari mavjud va yon bag'irlari bo'ylab egri konturli yurish yo'llari yotqizilgan bo'lib, sun'iy ravishda yaratilgan landshaft dizayni, obodonlashtirish va relyefning plastikligini ta'kidlaydi.

Parklar hududlarini obodonlashtirish.

Daraxtlarning aksariyati parkning chetida joylashgan va uning markaziy qismida ochiq joylar ustunlik qiladi. Shimoli-sharqiy qismida, ularning tepaliklaridan birida gul bog'i bo'lgan

kichik botanika bog'i mavjud. Mehmonlar uchun imkoniyatlar parkning g'arbiy uchida joylashgan bitta katta binoda joylashgan. Uning shimolida sport maydonchalari joylashgan. Bir nechta kichik park pavilyonlari mavjud: choyxona, restoran, ochiq teatr va arxitektura maktabi. Bog'ning qo'shni binolar bilan fazoviy aloqasi samarali hal qilindi. Minora uylari (25-40 qavat) parkning janubi-sharqiy "bufer" zonasida erkin joylashgan bo'lib, bu binolarni park maydoniga kiritish effektiga erishadi. Parkdagi binolarning "mavjudligi ta'sirini" kuchaytirish, ularning jabhalar "bulutlar" bilan bo'yalgan. Bog'ning shimoliy chegarasida joylashgan terasli turarjoy binolari rivojlanishdan bog'ning landshaft dizayniga bosqichma-bosqich o'tishni, qo'shni hududlarni obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish chizmalarini yaratadi. Shu bilan birga, teraslar va kvartiralarining derazalaridan bog'ning landshaft dizaynining go'zal manzaralari ochiladi.

Masalan, Parijning qayta tiklangan hududlarida bog'lar qurilgan: La Villette (sobiq chorva bozori o'rnida), Atlantika (Monparnas temir yo'l stantsiyasi ustidagi platformada), Citroen (buzilgan sanoat korxonalarini hududida). Chiziqli parklarni yaratish va takomillashtirish... Katta shaharlarda yashil himoya chiziqlari bilan ajratilgan piyodalar, velosiped yo'llari va ba'zan ot yo'llari o'z ichiga olgan chiziqli parklar yaratiladi. Ular ko'pincha shaharda boshlanadi va shahar atrodidagi hududlarda davom etadi. Ularning o'ziga xosligi xususiyat - nisbatan kichik kenglikdagi katta uzunlik. Ular yaratilganda tashlandiq temir yo'l liniyalari, kanallar qirg'oqlari, kichik daryolar va soylar, tik relyeli hududlar va boshqalar ishlatiladi. Chiziqli parklar Skandinaviya shaharlarida - Oslo,

Xelsinki va boshqalarda keng tarqaldi. Qishda velosiped yo'llari chang'i yo'llari sifatida ishlatiladi va turar-joylardan shahar atrodidagi o'rmonlarga yurish imkonini beradi. Chang'i yonbag'irlari kechqurun yoritiladi va ish kunlarida foydalanish mumkin. Ularning yonida avtoturargohlar mavjud.

Hududlarni obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish uchun qiziqarli landshaft yechimi Nyu-Yorkda yaqinda qurilgan "osilgan" chiziqli High Line (High Line) parkidir. U eski temir yo'lning yo'l o'tkazgichida, yerdan balandda joylashgan. Dizayn echimlarini ko'kalamzorlashtirish va atrof-muhitni yaxshilash parkni obodonlashtirishning barqarorligi... Parklarning landshaft dizayniga ekologik yondashuv - bugungi kunning dolzarb talabi park landshaft dizaynini shakllantirishda ekologiya qonuniyatlari va tabiiy ekotizimlar faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishdir. Shu bilan birga, resurslarni tejash qoidalariga rioya qilinadi, park yashil maydonlari uchun kimyoviy parvarishlash vositalaridan foydalanish minimallashtiriladi.

Parklarda mayda hayvonlar, qushlar, hasharotlar hayoti uchun qulay sharoitlar mavjud. U yerda butalar va o'simliklar ekilib, qushlar va hayvonlar uchun oziq-ovqat ta'minlanadi. Bog'ning bu qismiga yo'l yo'q, bu yerda o't o'rilmaydi, shoxlari kesilmaydi, tushgan barglar yig'ilmaydi. Parklarning landshaft dizayniga ekologik yondashuv tabiiy landshaftning "tabiiy" park kompozitsiyalarini yaratishda namoyon bo'ladi.

Xulosa: Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, Antropogen yuklarning ortishi va parklarda shahar atrof-muhitining iloslanishining kuchayishi bilan o'simliklarning o'sishi uchun sharoit yomonlashmoqda. Bu park yashil maydonlarining ekologik barqarorligini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqishni taqozo etadi. Bu, birinchi navbatda, o'simliklarni tanlash, ularning shahar atrof-muhitining noqulay omillariga chidamliligini hisobga olgan holda, park hududini transport vositalarining salbiy ta'siridan va boshqa salbiy ta'sir manbalaridan himoya qilishni ta'minlash, reabilitatsiya ishlarini olib borishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bog'larni obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish. Obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish qoidalari Peyzaj va ko'kalamzorlashtirish elementlarini loyihalash.
2. Nabiev.M.N, Mirzaolimov.A .A. (2021) «Greening And Landscaping Of The City Streets». «The American Journal of Applied Sciences». 3(05), 240-244.
3. Axmedov. J, Mirzaolimov. A. (2021) «Use of Modern Requirements in Beaytification and Landscaping of City Streets». «International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding». ISSN 2364-5369, Volume 8, No.7, July 2021.